

Jiný úhel pohledu na závislosti-kasuistická sdělení z forenzní psychologie, psychiatrie a sexuologie

Different perspective on addictions-case reports from forensic psychology, psychiatry, and sexology

Maria Vašutová¹, René Gregor²

¹Ústav pedagogických a psychologických věd, Fakulta veřejných politik Slezské univerzity v Opavě

²Soudní znalec v oboru zdravotnictví, Sexuologie Třinec, s.r.o.

Ambulance psychiatrie a sexuologie, Třinec

ABSTRAKT

Východiska: Přehledová studie byla motivována snahou prohloubit poznání o důsledcích chování jedince s určitou formou závislosti na jeho rodinné vazby, na jeho okolí, na vztahy a interpersonální interakci během jeho životní dráhy.

Cíl: Cílem práce bylo hlouběji proniknout do složitých situací osobnosti jedince z jiného úhlu pohledu na závislosti (např. na vězeňské subkultuře), a to formou kasuistických sdělení. Dalším cílem bylo upozornit na význam validity a reliability znaleckých posudků.

Metody: Práce je založena na sekundární analýze dat. Výsledná data jsou zpracována metodou dvou ilustrativních případových studií z odborných materiálů znaleckých posudků, které popisují posuzované jedince z pohledu psychologického, psychiatrického a sexuologického, včetně forenzních závěrů a resumé.

Výstupy: Formou kasuistických sdělení byli představeni dva respondenti s určitou mírou závislosti z pohledu psychologie, psychiatrie, sexuologie a trestního práva. A to na jedince závislého na vězeňské subkultuře a na ženu závislou na svém bývalém manželovi. Popsané ilustrativní případy umožnily hlouběji proniknout do složitých situací osobnosti jedince s konkrétními formami závislostí. Jedním z dalších výstupů práce bylo upozornit na význam validity a reliability znaleckých posudků.

Závěry: Závěr textu je věnován úloze znaleckých posudků, jako odborného nástroje, který hraje v našem soudnictví významnou roli. Znalecké posudky představují důležitou součást řady soudních procesů. Smyslem přehledové studie bylo rovněž poukázat na význam validity a reliability znaleckých posudků všech posuzovatelů z příslušných oborů. Analýza ukazuje, že soudní psychiatrie, sexuologie a psychologie má v rámci justičního systému České republiky své opodstatnění. Výsledky znaleckého posuzování postihují realitu objektivně (ve smyslu dosahování stejných výsledků při posuzování několika odborníky) a pomáhají tak správně a přesněji pochopit, zhodnotit a uzavřít složité situace vyskytující se v soudních řízeních.

ABSTRACT

Background: This overview study was motivated by the effort to deepen understanding of the consequences of behaviour of person with some form of addiction on his/her family ties, surroundings, relationships and interpersonal interactions throughout life.

Aim: The goal of this paper was to penetrate the complex situations of personality from different perspective on addiction (i.e. in prison subculture), using case studies. The second goal was to point out the importance of validity and reliability of expert's opinions.

Methods:

The study was based on secondary data analysis. Materials were processed using two illustrative case studies. These were based on expert's opinions from the fields of psychology, psychiatry, and sexology, including forensic findings and resume.

Results: In two case studies two respondents with addiction were described based on point of view of psychology, psychiatry, sexology, and criminal law. Specifically speaking, one male addicted on prison subculture, and one female addicted on her ex-husband were delineated. These case studies have enabled deeper understanding

of the complex situations of personality of these addicted persons. The importance of validity and reliability of expert's opinions was also demonstrated and discussed.

Conclusion: The conclusions of the paper point out to the role of expert's opinions as expert tools that plays major role in Czech judiciary. Expert's opinions constitute important aspect of many trials. The analysis has shown that forensic psychiatry, sexology, and psychology are justifiable in the Czech justice system. The results of experts' assessment objectively capture the reality (in terms of achieving same results by different experts), and help to correctly and accurately understand, evaluate and conclude the complex situations encountered in trials.

KLÍČOVÁ SLOVA

Psychologie, psychiatrie, znalecký posudek, rodina, závislosti, kasuistika, validita, reliabilita

KEY WORDS

Psychology, psychiatry, expert's opinion, family, addiction, case study, validity, reliability

ÚVOD

Chování každého lidského jedince ovlivňuje nejen jedince samotného a jeho životní dráhu, ale má dopad zejména na jeho rodinné vazby, na jeho okolí, na vztahy a interpersonální interakce. V některých případech dochází k situacím, kdy se chování člověka dostává do konfliktu (zejména v rodině) s vnějším prostředím v takové podobě, že představuje **narušení či ohrožení normálního způsobu fungování, nebo dokonce přesahuje dané limity a normy**, v nejvážnějších případech pak zákony dané společnosti. Tato porušení zákonů pak společnost prostřednictvím policie, státních zástupců a soudců musí hodnotit a případně i trestat. Lidské chování představuje složitý a komplexní proces, který je v každém okamžiku ovlivněný řadou proměnných, ať již hovoříme o stálých vlastnostech a charakteristikách osobnosti, situačních zvláštěností a specifických reakcích jedince, či o vlivu vnějšího prostředí. V rámci procesu hodnocení viny člověka nastávají situace, ve kterých je obtížné určit některé skutečnosti. Například míru viny jedince, jeho schopnost uvědomovat si špatnost vlastního chování, emoční stav a schopnost vnímání a řízení svého chování, reálný dopad prožitého traumatu na osobnost jedince, vliv osobnosti (ve smyslu poruchy) na jednání člověka, reálnost vlastních vzpomínek na určitou situaci atd. (1).

POPIS REŠERŠNÍ STRATEGIE

Získaná data popsána v kasuistikách byla zpracována ze znaleckých posudků č. 54/274/10 a č.34/553/14 uvedená ve znaleckých denících spoluautora (psychiatra). Informace uvedené v ilustrativních případových studiích byly získané na základě psychiatrického a sexuálního vyšetření (psychopatologickým a sexopatologickým rozbořem), psychologickým vyšetře-

ním (klinickým a psychodiagnostickým rozbořem), diagnostickými a forenzními závěry znalců (psychiatra, klinického psychologa) včetně závěrů vyplývajících ze soudního jednání ve vazbě na znalecké posudky z psychiatrického a psychologického hlediska včetně résumé všech posuzovatelů. Kritériem výběru pramenů a literatury teoretických východisek (včetně empirického šetření) byly i poznatky ze studie z roku 2009–2014. V rámci srovnávací analýzy byl zpracován soubor 360 znaleckých posudků. Vybrané byly ty znalecké expertízy, kde byli pro složitost posuzované věci přibráni dva znalci, první z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie nebo sexuologie, druhý se specializací v klinické psychologii. V rámci této analýzy byla hodnocena základní shoda či rozpor v dosažených závěrech. Srovnávací analýza posudků z oblasti psychologie a psychiatrie ukázala, že ve většině případů se využití znalců jeví jako opodstatněné a validní (2).

ZNALECKÉ POSUDKY

Soudně znalecká činnost, preventivně léčebná, výzkumná a výuková činnost, jsou hlavní formy činnosti v oblasti soudní psychiatrie a psychologie. Preventivně léčebná činnost se zabývá ochranou společnosti před další trestnou činností pachatelů a jejich léčením v rámci institutu ochranného léčení nebo zabezpečovací detence. Činnost výzkumná je zaměřena na výzkum faktorů, které ovlivňují páčání protiprávního a protispolečenského jednání, na problematiku postpenitenciární péče, na výzkum některých speciálních oblastí aj. V oblasti trestněprávní se expertiza zabývá posuzováním rozpoznávacích a ovládacích schopností pachatele v době spáchání trestného činu, jeho současným zdravotním stavem, schopností účastnit se trestního řízení, jeho společenskou nebezpečností z lékařského hlediska a zvážením vhodnosti ochran-

ných opatření. V občanskoprávním řízení přichází v úvahu posuzování svéprávnosti pro oblast majetkoprávní a pracovněprávní a oblasti vymezené zvláštními předpisy; časté jsou znalecké úkony v oblasti rodinného a pracovního práva. V občanském právu řeší forenzní psychiatrie a forenzní psychologie „rodiny se závislým jedincem“ převážně ve věcech sporů o svěření dítěte (dětí) do péče, o úpravu práv a povinností k nezletilým, úpravu vzájemných styků atd.

Samotný znalecký posudek je chápán jako důkazní prostředek (§ 89 odst. 2 trestního řádu) a jako takový je podrobován kritickému hodnocení; podobně jako každý jiný důkaz není pro soud závazný, zpravidla mu je však připisována značná vážnost. Díky těmto odborným pohledům má totiž soudce možnost objektivněji a přesněji zhodnotit danou situaci (3).

Znalecké posudky psychiatra a psychologa se z formálního hlediska mírně liší. Psychiatr posuzuje např. přítomnost duševní poruchy, schopnost chápat smysl trestného řízení, schopnost rozpoznat protiprávnost jednání pod vlivem duševní poruchy, nebezpečnost pobytu na svobodě atd. Psycholog hodnotí aspekty-kognitivní a intelektovou úroveň posuzovaného, strukturu osobnosti, hodnotovou orientaci, úroveň a kontrolu agresivity, motivaci a další. Znalecké posudky musejí kromě obecných požadavků na tento typ formálních dokumentů splňovat i další podmínky validity a reliability znaleckých posudků.

METODOLOGIE, CÍL PRÁCE

Hlavním cílem práce bylo hlouběji proniknout do složitých situací osobnosti jedince s určitými formami závislosti nejen z pohledu trestního práva. Dále upozornit na zásadní význam zpracovaných znaleckých posudků. Pro zjištění stanovených cílů byla zvolena metoda kazuistiky. Kazuistika (casus) je jednou z výzkumných metod kvalitativního výzkumu. Hojně se vyskytuje ve všech oblastech věd o člověku, zejména pak v oborech medicínských, psychologických, pedagogických, sociálních, právních atd. Kazuistiky obsahují detailní a systematický popis podniknutých kroků, reakcí, odezev a účinků.

Výběr této metody pro účely našeho výzkumu spočíval v tom, že její aplikace je použitelná nejen pro budování teoretického zázemí daných disciplín, ale i pro praktické využití mimo teoreticko-vědeckou linii, ale i pro zpracování praktického a zejména konkrétního případu ze života. Dalším důvodem tohoto výběru je, že je založena na deskripci, je analyzována z hlediska jejich vývojových projevů (času vzniku-současnost). Při zpracování ilustrativních kazuistik, které se využívají především při analýzách specifického problému, byly použity i kombinace jiných metod (anamnéza,

rozhovor, pozorování, testové metody atd.), které umožňovaly získat komplexnější obraz reality a vystihnout tak podstatu zkoumaného jevu v našem případě podrobnější profilizaci respondentů. Následující kasuistická sdělení vychází z odborných materiálů dvou znaleckých posudků od posuzovatelů z oboru zdravotnictví; odvětví psychiatrie a sexuologie, z oboru zdravotnictví; odvětví psychiatrie, specializace klinická psychologie. První respondent je závislý na vězeňské subkultuře, druhá respondentka je závislá na svém bývalém manželovi.

KASUISTIKA č. 1 – Muž závislý na vězeňské subkultuře

Znalci posuzovali pro okresní soud 31-letého odsouzeného v řízení o žádosti o podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Posuzovaný byl rozsudkem krajského soudu uznán vinným, že jiného úmyslně usmrtil, čímž spáchal **trestný čin vraždy** podle § 219 odst. 1 tr. zákona, a za to byl odsouzen podle § 219 odst. 1 tr. zákona k trestu odnětí svobody v trvání **10 (deset) roků**. Podle § 39a odst. 1, 3 tr. zákona byl pro výkon uloženého trestu odnětí svobody zařazen do věznice s ostrahou. Podle § 72 odst. 2 písm. a), b) tr. zákona bylo obžalovanému uloženo ochranné léčení sexuologické, protialkoholní a protitoxikomanické ústavní formou (4).

Znalci z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie a sexuologie a z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie, specializace klinická psychologie vyšetřili ambulantní formou ve věznici s ostrahou 31-letého muže, odsouzeného pro trestný čin vraždy na 10 let odnětí svobody nepodmíněného trestu, který si po 8 letech výkonu trestu odnětí svobody požádal o podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody.

Vlastní psychiatrické a sexuologické vyšetření

Posuzovaný subjektivně uvedl:

Osobní anamnéza:

- Vzdělání: Vyšel z 8. třídy základní školy, nepropadl, učil se průměrně, od 5. třídy měl vždy na vysvědčení jednu až dvě dostatečné, z chování míval jedničky. Potom přešel na SOU, vyučil se čalouníkem.
- Zaměstnání: V oboru pracoval pouze jeden měsíc, potom šel ke stavební firmě, v 18ti letech si udělal řidičský průkaz na skupiny A, B, C, E, T a od 18ti let jezdil jako řidič u firem.
- Kriminalita: Udává, že byl asi 4krát soudně trestán, poprvé v 16ti letech za krádež auta, potom se porval... 6 měsíců byl ve vazební věznici, potom byl na Borech, celkově je již ve vězení 8 let a 4 měsíce.

Sociální anamnéza: Má úplné odborné vzdělání, je vyučen v oboru čalouník, v oboru však nepracoval, živil se jako řidič z povolání. Je nemajetný, vlastní byt neměl. Je svobodný, bezdětný, před nástupem do výkonu trestu měl 3 roky známost.

Sexuální anamnéza: Homosexuální zkušenosti neguje, je heterosexuálně orientovaný, onanie – masturbovat začal ve 13ti letech. Měl údajně normální masturbační fantazie – klasickou soulož mezi mužem a ženou. „*Je to tady úplně jiné, než si laická veřejnost venku myslí, gaye dávají na speciální oddělení*“. On se po celou dobu výkonu trestu nesetkal s tím, že by po něm nějaký vězeň vyjel, že by ho balil, že by po něm chtěl homosexuální styk, ani on neviděl žádný homosexuální styk mezi spoluvězni. Tady to chodí tak, že si to jde každý sám udělat na WC, vezmou si do ruky pornočasopis a jdou veřejně s touto předlohou na WC. On chodí masturbovat na WC s časopisem tak 1–2krát týdně. V těchto časopisech si jako masturbační předlohu vyhledává ženy věkově k němu. Coitarché – první pohlavní styk měl ve 14ti letech, byl to pohlavní styk s kamarádkou, potom míval i nahodilé známosti. Za svůj sexuální život měl asi cca 8 sexuálních partnerek. Preferuje „klasiku“, čili klasickou soulož, orální styk oboustranný. Při styku vždy používá prezervativ. Agresivní choutky při sexu nikdy neměl. Nemá ani žádné představy či fantazie o agresivitě při sexu. Pro něho sex byla zábava. Problémy v sexu nikdy neměl. Ranní erekce mu fungují pravidelně, při sexu problémy s erekcí nikdy neměl.

Měl jednu vážnou známost, byla prodavačka, ona byla o 2 roky mladší, byli bez dětí, rozuměli se ve všem.

Poznámka: Znalkyním při znaleckém zkoumání v roce 2001 podal informaci, že s touto družkou čekal dítě, narodil se jim syn, z finančních problémů ho dali ihned k adopci.

Při tomto znaleckém vyšetření opakovaně uvedl, že je svobodný a bezdětný!

Svědčí to pro jeho zcela oploštělou emotivitu – zapřít a neznat se k vlastnímu dítěti.

Těto své družce byl třikrát nevěrný. I když už byl ve vazbě a potom ve výkonu trestu, tak ještě tři roky za ním jezdila, potom přestala jezdit. Bydleli spolu v podnájmu v Brně.

Předmětné protiprávní jednání

Posuzovaný subjektivně uvedl:

Kdyby ta holka k tomu autu vůbec nepřišla, tak by si na sex ani nevzpomněl. Určitě se na cestách stalo, že si to udělal sám onanií. To byla jeho třetí šlapka, 2krát měl bílou, 1krát Cikánku. Nabídka udělala poptávku. Začal souložit s prezervativem, nemohl se udělat, pod

pervitinem mu to vždy trvalo dlouho, i jednu hodinu, s ní už souložil 20 minut, chtěl si sundat kondom, aby se konečně udělal, ona mu to nedovolila a chtěla odejít. On nebyl nervózní, když to bylo už po třetí, přišlo mu to už normální, jako když tady (ve vězení) jde s časopisem na WC. Tehdy ta nervozita z něho spadla, kolega řidič odešel hned z motorestu s kurvou do auta, on taky už po třetí neměl trému.

Jedenkrát byl v bordelu; tam je to čistotnější. Na tom parkovišti leží šlapka jako dřevo, jsou tam ti pasáci. Nevěděl, že je ještě mladistvá, provozovali spolu klasickou soulož, tlačil jí na břicho, nepoznal, že je těhotná, nevěděl to. Vůbec v ten moment nepomyslel na to, že by mohl chytit AIDS, když si sundal kondom, chtěl se jen rychle udělat.

Sexuální podtext tam asi nebyl, on se prostě vztekl. Kdyby se nevztekl, tak by ji asi neškrtil. Kdyby k tomu oknu auta nepřišla, tak by ani sex nebyl. Je strašně suggestibilní, takže když se mu nabízela a když mu nabídla sex, tak s tím souhlasil.

Pod vlivem alkoholu v minulosti naháněl nožem lidi, neví, jestli je chtěl píchnout, polovinu věcí si z toho nepamatuje, skončil na protialkoholní záchytné stanici, přijela si pro něho policie, pak šel domů. Po jednom roce měl soud, bylo to násilí proti skupině obyvatel, jednoho řízl do ruky; byl na tu skupinku paranooidní.

Sklony k agresivitě přiznává: „... že tam něco asi bude špatně“. S družkou chodili do videopůjčovny, vybírali si spolu filmy, ale normální sexuální tematiku, žádné sadomaso, ani v regálech videopůjčovny nikdy nepošilhal na žádné videokazety s agresivní tematikou. Na počítači se naučil až tady ve výkonu trestu, tak v civilu na PC nepracoval a nemohl ani chodit na nějaké erotické stránky.

Asi po 20 minutách sexu jí v té kabině řekl, že si sundá gumu, aby se udělal, ona mu řekla, že zavolá druhou, která může i bez gumy. On s tím nesouhlasil, ona chtěla jít pro kamarádku, tak se nadzvedla, on toho využil a tajně si sundal z penisu gumu, ona si toho všimla, začali se poštuchovat, on do ní vjel stále ztopořeným údem bez gumy, ona to ale nějak poznala, že už nemá gumu, odstrčila ho, sedla si a potom to přišlo... Škrtil ji, slyšel venku volat mužský hlas: „Petro“. Už se nechtěl dodělat, byly už tam takové zmatky, že neví, jak dlouho ji škrtil. Slezl dolů do kabiny řidiče, bylo jich tam kolem kabiny plno, řekl jim, že ona už tam není a pak odjel.

Sám sobě věří, že až bude venku, tak už to nezopakuje. Slibuje si hodně od ochranného léčení sexuologického a protitoxikomanického. „Mám dost rozumu na to, že kdybych měl nějaké problémy, tak mám za

kým přijít i ambulantně.“ V kruhu, kde bude více lidí, se asi otevře více, až ho k tomu dovedou. On sám neví, na co je zaměřen, ale přiznává, že se mu líbí starší ženy. Byl na „Privátě“ („Privat“) v inzertních novinách, našel si tam jeden inzerát, přijel za ní domů, jí bylo 39 let a jemu 21 let, bylo to úplně jiné, sex byl lepší. Lepší to bylo v tom, že neležela jako prkno... Byla hodně zkušená a aktivní.

Psychopatologický, sexopatologický rozbor

„Kvalitativní poruchy sexuální motivace nelze chápat jako naučené. Mají povahu **setrvalých rysů sexuální motivace**. Výchovné vlivy na ně působí jen ve velice omezené míře, neovlivňují vlastní poruchu sexuální motivace. Rozhodují pouze o tom, jak se postižený člověk naučí se svojí poruchou žít, aby se nedostal do rozporu s morálkou a právními normami“ (3).

Posuzovaný odsouzený rozhodně není osobností bez přítomné psychopatologie ve struktuře jeho osobnosti. Jeho patologické osobnostní rysy se profilují do oblasti nevyzrálosti, dissociality. Je egocentrický, klinickému obrazu dominuje simplexní osobnost s rysy nezralosti. Prošel akcelerací sexuálního vývoje, přesto jeho sexualita zůstala nevyzrálá a nediferencovaná. Dopouštěl se kriminální delikvence již v adolescenci. V zátěžových situacích může produkovat hostilní a agresivní chování, používá obranný mechanismus vytěsnění svého vlastního patologického chování. Je sociálně nepřizpůsobivý, špatně rozlišuje erotické a neerotické signály, sblížovací a odmítavé podněty vycházející od žen. Má sklony k impulzivnímu chování, což sám nedokáže korigovat a laicky si tyto své stavy vysvětluje jako svou „nervozitu“, případně „trému“. Přestože má vlastní bohaté korektivní zkušenosti s abúzem návykových látek typu alkohol nebo jiných stimulantů jako je metamfetamin (pervitin), které uvolňují potlačovanou a skrytou agresi i agresivní prvky v rámci sexuálního chování, přesto pouze formálně proklamuje svou budoucí (nikoli však trvalou) abstinenci od těchto návykových látek a snaží se zodpovědnost přenést na institut ochranných opatření (ochranné léčení protialkoholní, protitoxikomaničké). Posuzovaný si není vědom žádné pohlavní anomálie, pouze verbálně proklamuje, že asi je deviant, když to o něm napsali znalci, ale korekci ve svém sexuálních chování opět přenáší na institut ochranného léčení sexuologického ústavní formou, které ho ještě čeká v psychiatrické léčebně. To vede znalce k úvaze o stupni společenské nebezpečnosti při jeho pobytu na svobodě → vzhledem k tomu, že doposud stále nemá vytvořený náhled na svou psychopatologii a sexopatologii, je stále stupeň jeho společenské nebezpečnosti vysoký. Úvaha znalce o prognóze procesu

možné resocializace posuzovaného vyzývá k nutnosti upozornění, že častou komplikací bývá nedostatečná interiorizace (přijetí zkušenosti do psychiky) společenských norem chování a nezřídka i dysfunkční naučené standardy přenášené z vězeňské subkultury do psychiatrického zařízení. *Posuzovaný pro svou narušenou osobnostní strukturu je schopen jen přiměřené, parciální resocializace.*

Diagnostický (psychopatologický, sexopatologický) závěr

- Sexuální anomálie. Specifikace této sexuální anomálie je méně jistá, nejpravděpodobněji se jedná o velmi neúplný vývoj sexuality s predispozicemi pro agresivitu.
- Smíšená porucha osobnosti, dissociální a emočně nestabilní porucha osobnosti. Impulsivní typ.

Znalec vyšetřil ambulantní formou ve věznici s ostrahou 31letého muže, odsouzeného pro trestný čin vraždy na 10 let odnětí svobody nepodmíněného trestu. V řízení o žádosti odsouzeného o podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody (po 8 letech výkonu trestu) byli opatřením okresního soudu přibráni znalci z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie, sexuologie a odvětví psychiatrie, specializace klinická psychologie. Psychopatologickým a sociosexuálním rozbohem znalec dospívá ke shodným závěrům, k jakým před 8 lety dospěli v roce 2002 znalci, kteří vypracovali na posuzovaného znalecký posudek v přípravném řízení. Posuzovaný netrpěl a netrpí žádnou duševní chorobou, je postižen smíšenou poruchou osobnosti a sexuální anomálií, která se doposud nedá blíže specifikovat, protože sexualita vyšetřovaného se stále jeví jako nevyzrálá a nediferencovaná.

Psychologické vyšetření

Klinický a psychodiagnostický rozbor

Osobnost posuzovaného se jeví primárně extravertovaně orientovaná, málo diferencovaná s nezralými rysy. Je přítomna nevyzrálost, která může vést k impulzivnímu chování obzvláště v situacích, které posuzovaný vnímá jako ohrožující. Vnímá se jako osoba, která nemá problémy se svým chováním, má pocit, že dokáže ohodnotit morální fungování. Jsou přítomny rysy primární emoční deprivace v dětství, akcelerace sexuálního vývoje a kriminální delikvence již v adolescenci. Nemá strach z projevů primitivní agrese, sám ji pod tlakem produkuje, jako spouštěč působí alkohol a drogy. Patologické osobnostní rysy se profilují do oblasti nevyzrálosti, dissociality, patologicky je zvýšená míra egocentrismu a nezralosti. V zátěžových situacích může produkovat hostilní (útočné) a agresiv-

ní chování, které ve známém prostředí (a je-li vysoce motivován) dokáže potlačit.

Emocionalita se jeví jako labilní, málo diferencovaná, plochá. Sociálně je posuzovaný nepřizpůsobivý, špatně zvládá orientaci ve vztazích, obzvláště heterosexuálních, je naprosto snižená schopnost empatie vůči druhému objektu. Používá obranný mechanismus vytěsnění svého vlastního patologického chování.

Psychologický závěr

Vyšetřen 31letý muž odsouzený pro vraždu na 10 let nepodmíněného trestu, aktuálně žádá o zkrácení trestu na 8 let s následným sexuologickým, protialkoholním a protitoxikomanickým ochranným léčením. V anamnéze je přítomen zásadní vývojový fakt – emoční deprivace dlouhodobá v mladším školním věku. V adolescenci produkuje kriminální chování a pod vlivem alkoholu otevřeně agresivní chování bez kontroly.

- Osobnost extravertovaná, jednoduchá, emocionalita málo diferencovaná, osobnost s rysy nezralosti, jednoduchá.
- Aktuálně emočně stabilizovaná, nejsou přítomny neurotické fenomény z okruhu reaktivních úzkostných a depresivních.

Uvědomění hloubky patologického chování trestné činnosti je formální, avšak v naprosto naplňující míře korektivní zkušenosti dané osobnosti. Agresivita této osobnosti je zřetelně vyjádřená, hypertrofovaná, má charakter hrubé, destruktivní útočnosti. Aktuálně silně potlačovaná. Schopnost vytváření korektivních zkušeností je formální. Celkově lze tedy jeho resocializaci hodnotit jako možnou, tedy třetím stupněm 6ti stupňové resocializační škály (kde 1 = nejlepší, 6 = nejhorší stupeň resocializační možnosti). Je ovšem na vůli posuzovaného (příčemž jeho volní složka není nikterak narušená), zda se vystříhá stavů opilosti, za nichž může snáze dojít k provokaci afektů i agresivity.

Soudní jednání ve vazbě na znalecké posudky

Následuje výběr (zestručněných odpovědí) znalců na otázky položené soudem.

Psychiatrické hledisko:

Odsouzený netrpí duševní chorobou, je proto schopen chápat smysl podmíněného propuštění, je schopen se účinně hájit a částečně nabývat korektivní zkušenosti (korektivní zkušenosti s abúzem návykových látek a jejich účinkem na svůj organismus již má z předchozí trestné činnosti, neumí však zcela s těmito zkušenostmi pracovat a poučit se, jeho postoje jsou ambivalentní, proklamativní až nekritické).

V psychologické části této znalecké expertízy je konstatováno, že v hrubých rysech **nedošlo** ke změně osobnosti od posledního znaleckého zkoumání v roce 2002, čili nebyl zaznamenán posun ke zlepšení osobnostních kvalit odsouzeného. Došlo pouze k vývojovému posunu z fáze adolescence a mladé dospělosti do dospělosti a k částečné stabilizaci a schopnosti plánované korekce v chráněném prostředí bez vlivu alkoholu a drog (skleníkový efekt).

V sexuologické části tohoto znaleckého posudku je rovněž konstatováno, že ve srovnání se znaleckým vyšetřením v roce 2002 nedošlo k pozitivnímu posunu v sexualitě odsouzeného. Byla u něho diagnostikována psychosexuální nevyzrálost. Ačkoliv má odsouzený dnes již 31 let a je dospělý, psychosexuálně stále ještě nedospěl. Psychosexuální nevyzrálost může být pouze přechodným projevem disharmonického psychosexuálního vývoje. Je však třeba pamatovat na to, že projevy psychosexuální nevyzrálosti mohou být prvními příznaky rozvíjející se poruchy sexuální preference, tedy parafilie-sexuální deviace. Proces reálné nápravy odsouzeného v podmínkách výkonu trestu odnětí svobody ještě stále *není ukončen*. Posuzovaný zaujímá stále zcela nekritický postoj ke své agresivitě pod vlivem alkoholu nebo pervitinu. Nepřipouští si možnou agresi ve svém sexuálním chování (odsouzený ještě stále může na sobě pracovat). Doposud nemá vytvořený náhled na svou psychopatologii a sexopatologii. Je nekritický sám k sobě, stále píše žádosti a podává stížnosti proti usnesením a rozsudkům soudu. Stupeň jeho společenské nebezpečnosti je stále vysoký.

Psychologické hledisko:

Z psychologického hlediska je vztah odsouzeného ke společnosti formálně uspokojivý, nikoliv však zralý a se schopností obsáhnout meze a možnosti adekvátního společenského fungování. Je omezen zdroji podmínek výkonu trestu a také zdroji osobnostními. K institutu podmíněného propuštění má vztah pozitivně naivní, s očekáváním bez racionálního vzhledu a korekce, avšak osobnost nedisponuje adekvátními mechanismy ke kvalitnějšímu vnímání možnosti podmíněného trestu. Pravděpodobnost resocializace je snižená. Posuzovaný je osobností se znaky nepřizpůsobivosti, které vykazují jistou fixaci v životním stylu, jeho postoje vykazují dissociální akcenty a vykazují rezistenci vůči korektivním vlivům (naivně nezralé očekávání). Je schopen sociálního učení v podmínkách výkonu trestu. Možnosti ovlivnit jeho postoje a životního stylu jsou ztížené, jeho ochota identifikovat se s cíli resocializačních programů je naplněna, jeho osobnostní možnosti využily všech nabízených možností, mimo léčby.

Résumé (nečekané) jedince závislého na vězeňské subkultuře

Po odevzdání této psychiatrické, sexuologické a psychologické znalecké expertízy předseda senátu okresního soudu žádost odsouzeného (dříve již 4krát soudně trestaného; poprvé trestán už jako mladistvý) o podmíněně propuštění z výkonu trestu zamítl.

Tentokrát se odsouzený proti rozsudku soudu neodvolal, ale učinil *něco nečekaného*. Vyhledal vězeňskou psycholožku, které se sám svěřil, že než se ve svých 23 letech dopustil této vraždy mladistvé 17leté prostitutky, tak ještě předtím zavraždil dvě mladé dívky v Brně, s čímž se doposud nikomu nesvěřil. Vězeňské psycholožce popsal, že byl na diskotéce, kde sbalil dvě mladé dívky, dovedl si je do svého brněnského bytu, kde je obě zavraždil, ukrýval pod válečkami a následně je odnesl do kontejnerů.

Po oznámení této skutečnosti se zjistilo, že se skutečně jedná o dvě neobjasněné vraždy dvou dívek v Brně, jejichž vrah nebyl dopaden. Tyto vraždy ještě nebyly promlčené a znalci se domnívají, že posuzovaný odsouzený se sám obával, že bude za 1,5 roku po vypršení trestu propuštěn na svobodu a nezvládne život za zdmi věznice. **Na vězeňském prostředí a vězeňské subkultuře byl již závislý.** Intramurálně ve věznici pracoval jako lakýrník a nic mu ve výkonu trestu nechybělo. Extramurálně by se zřejmě těžce prosazoval a resocializoval a nebylo by vyloučené ani jeho další případné protiprávní a protispolečenské jednání.

KASUISTIKA č. 2 – Týraná žena závislá na svém bývalém manželovi

Znalcům z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie a klinická psychologie bylo v přípravném řízení nařízeno vyšetření duševního stavu poškozené – svědkyně v trestní věci obviněného bývalého manžela poškozené, který byl stíhán na svobodě pro zločin **týrání osoby žijící ve společném obydlí** podle § 199 odst. 1, 2 písm. d) trestního zákoníku (3).

Trestní oznámení na svého bývalého manžela podala poškozená. Policií ČR byly zahájeny úkony trestního řízení, neboť byl dostatečně odůvodněn závěr, že měl být spáchán zločin týrání osoby žijící ve společném obydlí tím, že bývalý manžel poškozené zejména pod vlivem alkoholu opakovaně slovy „ty kurvo, ty děvko, já tě zabiju“ nadával své bývalé manželce, fyzicky ji napadal bitím pěstmi a kopy po celém těle, škrtil ji, házel po ní obrazy, polštáře a pak ji dusil, v noci ji budil a musela ho poslouchat, bránil ji ve spánku, z postele ji stáhnul taháním za vlasy, denně se i přes její nesouhlas sexuálně uspokojil, svým jednáním jí způsobil zranění, které si ve většině případů nenechala

ošetřit, jeho trýznivé a pokořující jednání pocítovala jako těžké příkoří, zrezignovala na hledání pomoci, pak se pokusila o sebevraždu.

Anamnéza, matrimonium

Z anamnestických údajů 39leté poškozené vyplývá: Posuzovaná je rozvedená, avšak stále bydlící ve společné domácnosti s exmanželem, matka jednoho dospělého syna a jedné nezletilé dcery, která se narodila po rozvodu a jejímž otcem je její exmanžel. Je středního odborného vzdělání, pracovala jako prodavačka, nyní je částečně invalidní pro deprese a je zaměstnaná jako dělnice v chráněné dílně.

Matrimonium: Vdávala se v 16ti letech, je již 18 let rozvedená, manžel hrál automaty. Pouze tři roky byli od sebe, manžel potom splatil dluhy a vzala ho zpět domů. Bydlí doposud stále spolu v RD, nyní již bydlí i s bývalým manželem v novostavbě, kterou začali stavět spolu. Je matkou dvou dětí. 23letý syn se narodil v manželství, bydlí již samostatně. Po rozvodu se jí s exmanželem narodila dcera, chodí do 6. třídy.

Předmětné protiprávní jednání

K předmětné věci posuzovaná subjektivně sdělila:

Nejraději bych k tomu už vůbec nic neřekla, už jsem všude všechno řekla. Zase bych mu nechtěla ublížit, všichni ho mají rádi. Nechtěla jsem, aby to došlo až tak daleko, ale chtěla jsem, aby si uvědomil, že se mnou nemůže takto jednat. Měl toho hodně, barák, všechno se to dohromady zkumulovalo, měl doma nemocného tatínka, začal hodně pít, hlavně ke konci, byly pořád hádky, hádali jsme se často, on je taky hodně výbušný jak já. Já už jsem prostě nechtěla se pořád jen hádat, ale pořád jsem to dusila v sobě, nechtěla jsem to už řešit, chtěla jsem, aby už byl klid. Nechci mu nijak ubližovat, doufám, že dostane pouze podmínku.

Já už jsem podávala trestní oznámení vícekrát, ale nikdy se nic nedělo, když jsem ho podávala nyní, nepočítala jsem, že se už konečně bude něco dít a že to bude tak složité. Tím, jak jsem mu ublížila, nechala jsem ho vystěhovat z baráku, který jsme stavěli pouze sami dva, všechno jsme si dělali sami (pláč). Dcera se na něho ptala, proč s námi není tatínek. Ty výsledky na policii... to bylo strašné, já si nedokážu vybavit poslední 4 roky, oni se mě ptají, jakým způsobem mě mlátil, já nejsem schopna to popsat do detailu. Vyslýchali mě 3krát, často jsem se neshodovala, protože si to nejsem schopna zapamatovat. Já si pamatuji věci, které byly kdysi, nepamatuji si, co je nyní. Já to tak nemyslím. Od té doby, co jsem podala poslední trestní oznámení, tak na mě už ruku nevztáhl, myslím si, že má strach. Teď s námi bydlí, je hodnější (klepe si na čelo). Učinila jsem pokus vzít to zpět, stáhnout to, ale nejde to. Někdy mám pocit, že

to stáhnou, ale potom zase... ubližoval synovi... říkal, že na tom mám taky hodně viny, tak nevím... Nikdy jsem neměla nic v obličeji, bil mě po těle, spíš to psychické týrání, to je hrozné. On umí zacházet se slovy, která mi ubližují.

Manžel je nyní tak strašně hodný, že si to sama neumím ani vysvětlit. Nevím, jestli se už změnil, nebo to je jen ticho před bouří. Stále spolu normálně intimně žijeme, on je teď i v tom sexu takový ohleduplný, nenaléhá na mě, je to úplně něco jiného, než když mě předtím znásilňoval. Jen kdyby přestal pít, i když dělá taxikáře, tak po směně si vypije svých 5–6 piv, on je takový malý a drobný střízlík, ale nejhorší je, když začne kombinovat pivo s tvrdým alkoholem, to je potom i agresivní. A nejvíce se bojím, že to po něm zdědil náš syn. Syn pracuje jako automechanik, bydlí se svou přítelkyní a ta se mi svěřila, že když si vypije, tak je na ni slovně agresivní, sprostě jí nadává, prozatím ji zatím neuhodil. Možná i proto jsem podala to trestní oznámení, aby se z toho i syn poučil, kam by to nemělo dojít, když je muž agresivní na ženu...

Psychopatologický rozbor a forenzní závěry znalce psychiatra

Vlastním znaleckým vyšetřením, psychopatologickým rozbohem spisové dokumentace, studiím zdravotnické dokumentace a explorací poškozené znalec dospěl k jednoznačnému závěru, že posuzovaná byla postižena a trpěla přechodnou neurotickou duševní poruchou zvanou poruchy přízpůsobení.

Byla vyjádřena suspekce na posttraumatickou stresovou poruchu. Tuto však současná znalecká expertíza neprokázala, protože se doposud u vyšetřované nerozvinula a vyšetřovaná touto duševní poruchou není postižena. Typickými příznaky jsou epizody opakovaného ožívání traumatu v dotírajících vzpomínkách (*psychotické reminiscence*, tzv. *flashbacks*) nebo ve snech, které se objevují na pozadí stálého pocitu „necitlivosti“ a emočního otupění, stranění se lidí, nereagování na okolí, anhedonie a vyhýbání se činností a situacím, které připomínají prožitá trauma. Tato kritéria posuzovaná nesplňuje. Flashbacky nebyly vyexplorovány. Od rozvodu stále bydlí se svým bývalým manželem, po rozvodu se jim narodilo jejich druhé společné dítě, které společně vychovávají. Ve vztahu ke svému bývalému manželovi nese silné rysy závislosti a pouto neodtržitelnosti. Doposud spolu žijí pravidelným sexuálním životem a společně hospodaří.

Diagnostický závěr psychiatra

- Poruchy přízpůsobení, přechodná neurotická porucha t.č. průběžně přeléčovaná.

- Zdůraznění rysů osobnosti – osobnost psychastennická a závislá, maladaptivní závislé rysy.
- Smíšená úzkostná a depresivní porucha.
- Poruchy způsobené benzodiazepiny – syndrom závislosti.
- Problémy ve vztahu k partnerovi – manželovi, jasně maladaptivní obraz.
- V anamnéze suicidální pokus – otrava léčivý (po konfliktu s exmanželem a synem).
- Porucha osobnosti rezistentní na nabízené alternativy volby řešení.
- Posttraumatická stresová porucha neprokázána

Psychopatologický rozbor a forenzní závěry znalce klinického psychologa

Znalec vyšetřil 39letou ženu upraveného, spíše nenápadného vzhledu. Během řízeného rozhovoru posuzovaná spolupracovala přijatelně, i když by nejraději celou posuzovanou věc zrušila. Má pocity viny za to, že podala na exmanžela trestní oznámení. Nechce tím odvolávat popisované skutky, spíše má obavy z následků trestního stíhání pro exmanžela. Je schopna všechny popisované události ve výsledku zopakovat. Hovoří spontánně s větším emočním prožíváním. Je schopna věrohodně odpovědět na všechny otázky. Znalec nezjistil tendenci k blokování informací, patologické lhavosti ani sklonu ke konfabulacím či fabulacím. Mírně se objevuje tendence nadlepšit svůj sebeobraz v popisovaných situacích a znaky pro tendenci k prožívání silnějších emocí, tzv. hypersenzitivní prožívání, které nemá zásadní forenzní význam ke snížení obsahové věrohodnosti výpovědi.

Testové metody prokázaly, že se u poškozené jedná o primárně osobnost nevyzrálou, úzkostnou, s **rysy závislosti**. Vytváří tedy sociální vztahy, které se bojí opouštět a měnit. Je ochotna trpět i značné nepohodlí, jen aby nebyla opuštěná a sama. Její emoční prožívání je chaotické, ulpívavé, úzkostné a labilní. Je lehce ovlivnitelná, protože o sobě často pochybuje a lehce upadá do pocitů viny. Člověk s tímto osobnostním profilem může být lehkou obětí manipulace ze strany nadřazeného interakčního partnera, který vykazuje dominantní rysy v osobnosti.

Ve zdánlivé snaze se od exmanžela odpoutat podlehla tlaku okolí a svodům spolupracovníka. Za jeho „asistence“ se nechala lékařsky ošetřit a podala na exmanžela trestní oznámení. Exmanžel byl na přechodnou dobu vykázán ze společného domu. Prožívala značnou obavu a úzkost z jeho návratu, bála se jeho reakce. Nyní svého jednání s odstupem času lituje, a to hlavně z toho důvodu, že bývalý manžel se nyní k ní

chová ohleduplně, finančně ji zajišťuje. Je schopna velmi rychle odpouštět a zapomínat.

Subjektivně posuzovaná tvrdila, že má z exmanžela strach. Tento jí ale nebrání v dalším soužití s ním. Hledá racionální důvody, proč v soužití pokračovat, naivně věří v jeho změnu a případnou jeho obavu z trestu, pokud by v jednání pokračoval.

Znalec se domnívá, že jsou v posuzovaném případě splněna kritéria pro domácí násilí a osobnost posuzované vykazuje znaky střetu s agresorem. Není plně vyjádřen obraz posttraumatické stresové poruchy, ale jsou přítomny chronické mnohočetné neurotické projevy. Jsou signály pro naučenou bezmocnost, kdy se objevuje nedůvěra v policejní pomoc. Možnost situaci řešit jiným způsobem se pokusila vlastním sebepoškozením, nebo před oznámením odvetnými útoky vůči manželovi.

Soudní jednání ve vazbě na znalecké posudky

Následuje výběr (zestručněných odpovědí) znalců na otázky položené soudem.

Psychiatrické hledisko:

Z psychiatrického hlediska se dá osobnost posuzované primárně posoudit jako nevybočující z populační normy, porucha ve struktuře osobnosti byla prokázána. Vykazuje zdůraznění rysů osobnosti ve smyslu osobnosti závislé (na svém partnerovi) a je postižena poruchou osobnosti rezistentní na nabízené alternativy volby řešení jejího maladaptivního a dysfunkčního vztahu s bývalým manželem.

Psychologické hledisko:

Z psychologického hlediska lze osobnost posuzované popsat jako nezralou, závislou, úzkostnou, s labilní emocionální složkou a s průměrnou inteligencí. Znalec psycholog se domnívá, že posuzovaná byla po dobu soužití s exmanželem vystavena především psychickému tlaku, útokům na její důstojnost, kontrolujícím praktikám, konfrontačním taktikám a ve vypjatých situacích toto eskalovalo do fyzických útoků. Viditelná je i cyklicita domácího narůstání napětí – samotný konflikt – omluvy, odprošování, svalování viny na něco jiného a vyvolávání pocitů viny za vlastní podíl na konfliktu.

Osobnost posuzované vykazuje určité znaky typické pro syndrom týrané osoby. Má fatálně nízké sebevědomí, nedůvěřuje vlastním schopnostem na odtržení se od exmanžela. Vzdalela aktuálně všechny separační tendence, protože se bez něho necítí dobře. Pokusila se o sebevraždu, i aktuálně ji zvažuje jako únik z její „bezvýchodné“ situace. Trpí výraznými pocity viny za to, že podala na bývalého manžela trestní oznámení.

Disharmonické matrimonium a závislost na sedativech přivedlo posuzovanou k vyhledání psychiatrické a psychologické intervence. Tuto by však sama od sebe nikdy nevyhledala, kdyby ji na psychiatrii nenasměrovala její praktická lékařka. Efekt léčby je omezený pro přetrvávající stresovou zátěž a akcentaci osobnostních rysů pacientky úzkostným (**závislým**) směrem. Psychopatologie je zmírněna, ale přetrvává, chronifikuje. Pokud bude nadále setrvávat ve společném bydlení, domácnosti a sdílení lože s bývalým manželem, bude její psychický stav i nadále vyžadovat odbornou léčbu.

Résumé posuzovatelů týrané ženy

Znalci vyšetřili ambulantní formou 39letou poškozenou v rámci vyšetření duševního stavu svědkyně. Vyšetřovaná je rozvedená, avšak stále bydlící ve společné domácnosti s exmanželem. Je matka jednoho dospělého syna a jedné nezletilé dcery, která se narodila po rozvodu a jejímž otcem je její exmanžel. V předmětnou dobu byla postižena akutní reakcí na závažný stres s následným rozvojem přechodné neurotické poruchy zvané poruchy přizpůsobení. Tato přechodná neurotická duševní porucha je u svědkyně kontinuálně přelévána a symptomy této duševní poruchy jsou již v současné době parciálně staženy. Posttraumatická stresová porucha nebyla touto znaleckou expertízou prokázána.

Bývalý manžel posuzované, která na něho podala trestní oznámení pro týrání a domácí násilí, byl soudem pro tento trestný čin, kvalifikovaný jako zločin, pravomocně odsouzen. Poškozená, která i po rozvodu otěhotněla se svým bývalým manželem a společně vychovávali svou dceru, doposud bydlí společně se svým exmanželem, na kterém je patologicky závislá. Jejich soužití je i nadále značně disharmonické, dysfunkční a poškozená stále vyhledává psychologickou intervenci, jakož si nechává psychiatrem předepisovat antidepresiva a anxiolytika.

DISKUZE

Znalecké posudky kromě obecných požadavků na tento typ formálních dokumentů musí splňovat i další podmínky. První z nich je validita, tzn., že informace a hodnocení, uvedené v posudku, odpovídají realitě a správně ji popisují. Této podmínky by mělo být dosahováno skrze odbornost a zkušenosti znalců. Druhou podmínkou, vynořující se ve chvíli, kdy je využito hodnocení dvou znalců, je určitá reliabilita ve smyslu shody pozorovatelů. Tato podmínka je logickým rozšířením podmínky první, neboť validně zjištěná a popsaná realita by se měla jevit stejně všem odborníkům s dostatečnou kvalifikací v dané oblasti. Otázka validity a reliability znaleckých posudků představuje jedno

z klíčových témat v oblasti medicíny, psychiatrie psychologie atd. v rámci soudního procesu. V průběhu let se tomuto tématu věnovala řada studií. Výsledky hodnocení kvality znaleckých posudků se neustále zlepšují, přičemž mezi důvody a faktory *menší validity a reliability* byly zaznamenány například málo specifické diagnostické kategorie v dřívějších verzích diagnostických manuálů (např. DMS–I, II, MKN–9), obtíže v dosahování shody při popisu současného stavu vyšetřovaného, včetně určení aktuální diagnózy a popisu psychického statusu, či obtíže odborníků při přechodu z klasického prostředí (charakteristického pomáháním klientům a pacientům) do prostředí forenzního (zaměřeného na objektivní posuzování a hledání ukryté pravdy bez ohledu na důsledky pro vyšetřovaného). Dále pak horší schopnost odhalit úmyslné zkreslování výsledků normálními (nepatologickými) jedinci, chybování při predikci násilného chování, či obtíže s posuzováním věrohodnosti vyjádření svědků a podezřelých (které jsou způsobeny menšími zkušenostmi při hodnocení osobnosti, či zkreslenými přesvědčeními a názory ohledně paměti a věrohodnosti jako psychologickém konstraktu). Z pohledu historického vývoje v posledních desetiletích minulého století převažovaly spíše rozporné závěry znalců nad těmi souhlasnými, v posledním desetiletí dochází postupně ke zlepšování této situace (5).

V roce 2009–2014 rámci srovnávací analýzy byl zpracován soubor 360 znaleckých posudků Vybrané byly ty znalecké expertízy, kde byli pro složitost posuzované věci přibráni dva znalci, první z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie nebo sexuologie, druhý se specializací v klinické psychologii (z pohledu výše uvedených předmětů soudní psychiatrie a psychologie se tak odkazujeme na činnost výzkumnou). V rámci této analýzy byla hodnocena základní shoda či rozpor v dosažených závěrech. Srovnávací analýza posudků z oblasti psychologie a psychiatrie ukázala, že ve většině případů se využití znalců jeví jako opodstatněné a validní. Poměr vzájemných shod a neshod 13:1 ve forenzních závěrech znalců svědčí o vysoké erudovanosti a odbornosti znalců. Uvedené výsledky ukazují, že soudní psychiatrie, sexuologie a psychologie má v rámci justičního systému České republiky své opodstatnění (1). Je nutno podotknout, že sběr dat z oblasti znalecké činnosti je velmi problematický a složitý. Mnohé znalecké expertízy jsou zajímavé a byly by přínosem v případě publikování i pro neforenzní obec psychologů, psychiatrů a sexuologů. Znalcům však chybí zpětná vazba. Znalec na žádost zadavatele (orgány policie, orgány státních zastupitelství, soudy v trestním řízení, soudy v občanskoprávním řízení, soudy v obchodních věcech, ostatní právnické nebo

fyzické osoby) vypracuje písemný znalecký posudek, následně je jako znalec předvolán soudem k tomu, aby ústně stvrdil, doplnil a vysvětlil písemně podaný znalecký posudek. Toto znalec před soudem učiní a opouští jednací síň. Závěrečné verdikty soudů se však již znalec nedozví (pokud se na ně sám nedotáže zadavatele znaleckého posudku).

V případě, že psychologický rozbor nahlíží na problematiku výrazně odlišně od psychiatrického a nedojde ke shodným znaleckým závěrům, navrhuje obžaloba nebo obhajoba vypracování revizního znaleckého posudku, o čemž rozhoduje soud. V případě, že revizní znalecký posudek dospěje k diametrálně jiným znaleckým závěrům než původní znalecký posudek, pak proti sobě stojí dva naprosto rozdílné znalecké posudky a soud musí opět rozhodnout. V těchto případech soud zadává ústavní znalecký posudek znaleckého ústavu. Po jeho vypracování soud posoudí, které dva znalecké posudky mají shodné závěry a třetí znalecký posudek zůstává osamocen, tudíž soud k němu nepřihlíží. Justice v České republice bez znaleckých posudků nemůže objektivně fungovat. Práce znalců je řízena zákonem. Stávající zákon č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících, byl 4krát novelizován – zákonem č. 322/2006 Sb., zákonem č. 227/2009 Sb., zákonem č. 444/2011 Sb. a zákonem č. 183/2017 Sb. Dlouho se také hovoří o připravované centrální databázi všech znaleckých posudků v ČR, ke které by měli přístup mj. i znalci, kterým by tato databáze určitě usnadnila práci. Je však otázkou, jak by tato centrální databáze byla ošetřena GDPR.

ZÁVĚR

Tímto příspěvkem jsme chtěli poukázat na významnou roli znaleckých posudků jako odborného nástroje, který hraje v současném soudnictví důležitou roli. Cílem této studie bylo představit formou kasuistických sdělení dva respondenty s určitou mírou závislosti z pohledu psychologie, psychiatrie, sexuologie a trestního práva. A to na jedince závislého na vězeňské subkultuře a na ženu závislou na svém bývalém manželovi. Popsané ilustrativní případy umožní čtenáři hlouběji proniknout do složitých situací osobnosti jedince s konkrétními formami závislosti. Dále jsme hodlali upozornit na význam validity a reliability znaleckých posudků. Analýza výsledků ukazuje, že soudní psychiatrie, sexuologie a psychologie má v rámci justičního systému České republiky své opodstatnění. Výsledky znaleckého posuzování postihují realitu objektivně (ve smyslu dosahování stejných výsledků při posuzování několika odborníky) a pomáhají tak správně a přesněji pochopit, zhodnotit a uzavřít složité situace vyskytující se v soudních řízeních.

REFERENČNÍ SEZNAM

1. Vašutová M, Gregor R, Novotný JS. Comparative analysis of expertises in psychology and psychiatry. The proceedings of 3rd International e-Conference on Optimization, Education and Data Mining in Science, Engineering and Risk Management; 2013. Praha: Publishing House Curriculum; 2014. p. 475-481.
2. Znalecké posudky č. 54/274/10 a č.34/553/14. Zapsané ve znaleckém deníku spoluautora (psychiatra).
3. Pavlovský P et al. Soudní psychiatrie a psychologie. Praha: Grada; 2012.
4. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.
5. Vašutová M, Novotný S, Gregor R. Praxe a vzdělávání soudních znalců v oblasti psychiatrie a psy-

chologie. In: Úskalí ve výchově a vzdělávání moderní doby. Warszawa: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Menedżerskiej w Warszawie; 2016. p. 167-186.

KONTAKT NA HLAVNÍHO AUTORA

doc. PhDr. Mgr. Maria Vašutová, Ph.D.
Ústav pedagogických a psychologických věd
Fakulta veřejných politik Slezské univerzity v Opavě
Bezručovo nám.14
746 01 Opava
maria.vasutova@fvp.slu.cz
731620806

Přijato k recenzi: 24. .3. 2019

Přijato do tisku: 24. 6. 2019